

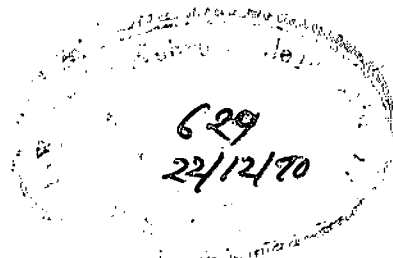
629

চিত্ৰলেখা

পোহৰ-ছবিত বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ সাধু

chitralkha

The Tale of Bezbaroa's Life in Photo-Pictures

অসম সাহিত্য সভা

চিত্ৰলেখা

পোহৰ-ছবিৰ বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ সাধু

সাধু আৰু ছবিৰ গৌৰৱ

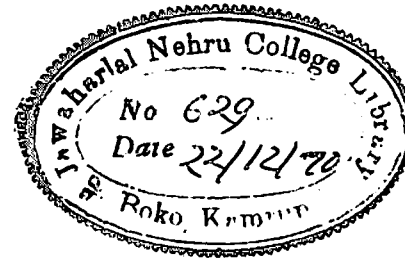
মহেশ্বৰ নেওগ

১৯৬৮

অসম সাহিত্য সভা
যোৰহাট অসম

chitralkha

The Tale of Lakshminath Bezbaroa's Life in Photo-pictures

the story told
and pictures compiled
by
MAHESWAR NEOG

891.0451092
NEO

1968

ASAM SAHITYA SABHA
JORHAT ASSAM

Chitralkhā : Pohar-chabit Bejbaruwār Jivanar Sādhu, The Tale of Lakṣmīnāth Bezbaroā's Life in Photo-pictures, an album of photographs, in 46 plates, bearing on the life of Bezbaroā, strung together with a small narrative in Assamese and English by Dr Maheswar Neog, Jawaharlal Nehru Professor, Gauhati University, and published by Principal Hariprasad Neog, General Secretary, Asam Sāhitya Sabhā, from Chandrakānta Handiqui Bhavan, Jorhat, Assam, November 1968

PRESENTED CEREMONIALLY TO DR ZAKIR HUSAIN, PRESIDENT
OF INDIA, AT THE MAVLANKAR AUDITORIUM, NEW DELHI.

SĀHITYARATHI LAKṢHMĪNĀTH BEZBAROĀ CENTENARY
CELEBRATION, 24 NOVEMBER 1968

বেচ ৬.০০ ছটাক মাথোঁ

বেজবন্ধুৱাৰ সাধু

এক আছিল বজ্জা। আজিব তিনি শ বছৰৰ পূৰ্ববে কথা। বজ্জাৰ বাজ্জা অসম দেশ শত্ৰুৰূপে ল'বলৈ চোঁচা লোৱা দেখি তেওঁ পৰ্বতলৈ আৰ্তিবি গৈছিল গুণে তেওঁক লোকে বুলিছিল ভগনীয়া বজ্জা। সেইজনা বজ্জাবে ভাল নামটি হ'ল জয়ধৰ্মজাসিংহ। আহক বজ্জাৰ বাজ্জানীলৈ চাৰি বেদ আব্দু আৰুৰ্বেদতো পাৰ্গত কনোজীয়া পাৰ্গত। সেই পাৰ্গত কালিববকে সৰ্গদেউ ঙ্গৰবে গড়গাঁও-লখীমপুৰত হেজাৰ পুৰা মাটি, লেখ-জোখ নোহোৱা বন্দী-বেটী ব'টা-বাহন, দি সম্ভেতাৰ লগাই বেজবন্ধুৱা বিষয় দি থাপ-সাণি থ'লে। কালিবব বেজবন্ধুৱাৰ পো-নাতিয়ে সেইখন বিষয় খাইছিল এজন গৈ এজনকৈ। কালিববৰ নাতি পুৰুষোত্তম বন্ধুৱাই মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মবস্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰি বদলা পদ্ম আতাক নিজৰ সন্মতিৰা-বাৰীত সত্ৰ পাতিবৰ দিহা কৰি দিয়ে। সেয়ে কমলাবাৰী থানৰ হেনো নামৰ গুৰি-কথা। বেজবন্ধুৱাসকল সেইহে আতাৰ থানৰ গোসাই আব্দু সমূহ-বাপু বুলিলে ভক্তিত সদায় গদগদ।

এনে হেন বেজবন্ধুৱা বংশৰে এপাহি পদুমফুল দীননাথ বেজবন্ধুৱাৰ কেবেহুৱা কালতে হেনো নাম-শুৰ্দ্দানে-গাৰ-নোম-শিৰুণা মানব দিন হ'ল। ভূতৰ ওপৰতে দানহ ওলোৱাৰ দৰে আকৌ মানব হাতবপৰা সোণৰ সফুৰা অসম দেশখন ইংৰাজে ল'লে কাঢ়ি। পিছত জানিবা পুৰন্দৰবাসিংহ বজ্জাক লালবন্দীকৈ শিৱসাগৰ আব্দু লখীমপুৰ জিলা দখন চলাবলৈ দিয়া হৈছিল। সিবেলাতে দীননাথে পিতৃ হেৰুৱাই বৃজ-বৃষ্টি বিচাৰি পশুতীৰ্থ গুৱাহাটীত বজ্জাৰ কাৰ চাপিল, আকৌ বংশৰ বেজবন্ধুৱা বিষয়খন পালে, আব্দু বজ্জাৰ দববাবত ফোজদাবী ছিবস্তাৰ গৰাকীও হ'ল। হেনোটি সময়তে দুৰ্ভিত পুৰন্দৰ যেন নুপাতি পুৰন্দৰক এফলীয়া কৰি কোম্পানীয়ে দেশ নিজ হাতলৈ এদনীয়া কৰি ল'লে। দীননাথ ইবাৰ হ'ল দেৱানীৰ মহাফেজ। তিনি বছৰৰ মূৰত

বৰটি ছাহাবে তেওঁক পাতিলে দেৱানীৰ ছিবস্তাদাব। তাৰ পিছত ১৮৬১ ছনত ডাঙৰীয়াৰ ছবকাৰ বাহাদুৰে নগাঁৱৰ মুনচুফ কৰিলে। ১৮৬৪ ছনত বৰপেটালৈ, ১৮৬৭ ছনত তেজপুৰলৈ, তাৰ পিছত উত্তৰ লখীমপুৰলৈ, তাৰো শেহত গুৱাহাটীলৈ সিজনা বদলি হৈ আহিল। ১৮৭১ ছনত মুনচুফসকলক একস্মি এছিপ্টেট কমিছনাৰ বোলা হ'লত ডাঙৰীয়ায়ো সেই খিতাপ পালে। ১৮৭৩ ছনত ছবকাৰে বেজবন্ধুৱাক কামবপৰা একেবাৰেই অজবাই দিলে পেনছন দি।

ডাঙৰীয়া যাওক বৰনাও লৈ নগাঁৱৰপৰা বৰনৈলৈদি বৰপেটালৈ তাত বিষয় খাবলৈ। ডাঙৰীয়াৰ গমগমীয়া পৰিয়াল বৰ-সৰু দুজন ভাৰ্যৰ ফালৰ-পৰা। লুইত-কাৰবীয়া সৰু ঠাই আহিতগুৰি পাইছেগৈ। তাতে 'কাউৰী গ'ল, গধূলি হ'ল।' 'আমাৰ চাউলকঠা মূকলি হ'ল' বুলি বৈছাহ'তে 'লুইতৰে-বালি-বগী-চক্কেক' পাই নাও চপাই দিলে। 'শবতৰ পুৰ্ণিমাৰ কান্তি বিতোপন।' সেইহে গোসাই-অহা পৰ্বটি পাৰ হওঁতে নো হওঁতেই শুভ মূহুৰ্ত চাই সৰু বেজবন্ধুৱানী ঠানেশ্বৰী দেৱীৰ কে'চা-সোণৰ-বৰণ-থেন পোনা-পোৱালি এটি হ'ল। হ'লহে হয়, তেওঁ আন দহজনৰ দৰে ভূমিষ্ঠ নহ'ল, হ'ল হেনো নোকাম্ব। ফৰিফুটা জোনাকৰ লক্ষ্মীপুজাৰ নিশা। পোনা-পোৱালিটিৰ নাম হ'ল সেই গুণে লক্ষ্মীনাথ। শান্তনুৰ পুত্ৰ লৌহিত্যৰ বুকুত পিছে সেই বালি ক'ত বুলিবল, কোনেনো জানে বাব্দ আজি।

নাচনীৰ ছেৰে-ঠেৰে মাকো চেকুৰাদি হাকিম বদলি হোৱাৰ লগে লগে হাকিমৰ 'উপসৰ্গ' ল'বাহ'তেও বৰপেটাৰপৰা তেজপুৰ, তেজপুৰৰপৰা লখীম-পুৰ, লখীমপুৰৰপৰা গুৱাহাটীলৈ মাকো মাৰিলে লুইতৰ বুকুৰোদি। এইদৰে মাকো মাৰোঁতে শিশুৰপৰা কিশোৰ হোৱা লক্ষ্মীনাথে অসমৰ সেউজৰো সেউ-জীয়া প্ৰকৃতিৰ লগত যেন ঘন চিনাকি লাভ কৰিলে। তেজপুৰত থাকোঁতে সমধীয়া বিননাথ ককাৰপৰা সাধুকথা শুনি শুনি লক্ষ্মীনাথৰ কিমানৰে 'কাপোৰ-কানি ক'লা হ'ল, ক'ঠালে মূৰিচ পেলালে!' লখীমপুৰৰ সিংধেশ্বৰ

সোণাবিয়ে ডবল পইছাঁটেবে সাজি দিয়া খুঁবি-বাটিত লক্ষ্মীনাথ মইনাই 'কোমল মনব মবম এখুঁবিকৈ ভবাই আপব্দগীয়া কৈ সাঁচি থৈছিল' আব্দ সোণাবি-গঢ়ী জয়াক সোণাবি-শালব এপদ বন ব্দলি ভাবি স্দুখ পাইছিল। দুর্গে-শ্বব বাপুৱে প্ৰতিমা সাজি বহগোৱা ববণবেব আবেলিব পাঁছিম অ কাশবপবা পোৱাটো তেওঁ থিবাংকৈ বর্জিছিল আব্দ সিজনে দিয়া স্দুতুলিটিত 'স্দুবব ক'পনি তুলি দশোদশ ক'পইছিল', লগতে নিজব হিয়াব তাঁবকেইডালে। লখীমপুৰতে থান কমলাবাবলীলৈ সোণব ফুল এপাহি আগ কবি লক্ষ্মীনাথব যি বিদ্যাবম্ভ কবা হৈছিল, সি কালব বেগত অক্ষয় হ'ল। সেই ঠাইতে আক' কমলাববীয়া ভাওনা দৌখ তেওঁব ম্দুৰত ভাওনাব বায়ু চৰ্বিছিল।

এইদবেই মনোবম সপোনেবে সেই ল'বাটিব নটি বছব পুৰ হওঁ হওঁ হ'ল। এনেতে দীননাথ বেজববুৱাই পেশ্চন পালত 'স্কুলাতঙ্ক' নামে এটি হৃদয়-বোগ লৈ শূৱালকুছীয়া হোলোং নৱত উঠি এবা-ধবাকৈ ক'কালত 'নটুৱা-টনা অ'বা' লক্ষ্মীনাথ সগদেউসকলব বংপুৰ ছহব পালেহি। কিন্তু উস্ বাম! সেই বংপুৰত বঙলা বিদ্যাব, বঙলা যাত্ৰা-গনব আব্দ ব্ৰাহ্ম ধৰ্মব উছাহব কিমে উজান!! তাব মাজতে প্ৰেম-ভৰ্কতি একোবে একোটি নোহোৱা শিক্ষা-প্ৰণালীব মাজত লক্ষ্মীনাথব ইস্কুলীয়া জীৱনব সমাপিত হ'ল। তাব বুকুতে থাকি গ'ল আঠো প্ৰহবে মহাভাগৱত দীননাথব ঘব চোঁৱাই থকা বৈষ্ণৱময় ঘন বস-পানীত পানীকুঁয়া হৈ থকা তেওঁব মনটি। মহাপুৰুষীয়া সাহিত্যব পকা-তেলত সেই মনটি যেন খবই থোৱা নেমুটেঙাটিহে!

কোনোমতে প্ৰৱেশিকাৰ ডেওনাখন ডেই লক্ষ্মীনাথ ওলালগৈ আহল-বহল কলিকতাত। তা'তবে সেই 'মজলীয়া বিধব লবাই' কাঠিয়ক কাটন হ'ব, 'চোকা-বুধীয়া ব্দলি ঞিয়াতি' আজিব, সেইটি নহ'ল। বিপন, চিটি আব্দ জেনেবেল এছেম্বলি (আজিব স্কটিংশ চাচ) কলেজব এখন দুৱাবে সোমাই আনখন দুৱাবে তেওঁ গ্ৰেজুৱেট হৈ ওলাই আহিল ঠিক জোখতে ১৮৯০-ত। তাত উচাপ

খাব লগীয়া আছে কিটো? কিন্তু বাঁচন হ'ল এয়েহেঃ তেওঁব মনব দুৱাবখন বব বহলকৈ মেল খালে ইংবাজী সাহিত্য আব্দ সব-নতুন বঙলা সাহিত্যই যোতিয়া সিখনত ঘন ঘনকৈ কুহু'লিয়াই কুহু'লিয়াই টুকুৰিয় লোহি। সেই যুগব কলিকতা হ'ল বিশ্বব সিংদুৱাব। তাব ম্দুখতে বহি লক্ষ্মীনাথ আব্দ তেওঁব লগবীয়া অসমীয়া ছাত্ৰবহ'তে এটা ডঙব সপোন দৌখলে। সেই সমাজিকত পোৱা দুটি মন্ত্ৰ হ'ল অ. ভা. উ. সা. সভা আব্দ 'জোনাকী' আলোচনী। সেয়া আজি বুৰঞ্জীব কথা। তাক দেহাবিবব সকাম নাই। ডেকা বেজববুৱাব আব্দ এটি সপোন হ'ল কলিকতা বব আদালতব মন-যহ থকা উকীলসকলব লগত শাবী পুবেৱা। পিছে বিপনত আইন পাঁচ তেওঁ পবীক্ষা দিবলৈহে পালে, ইপিনে পাব হ'ব লগীয়া পবীক্ষাব ডেওনাখন বিশ্ববিদ্যালয়ে দিলে এহ'ত চবা কবি। আমাব ডেকাদেও পবি ব'ল ইপাবতে। তেওঁ অদালতত গোচব তাঁবলে হয়, কিন্তু গেচবত আব্দ চোঁচবাইহে হ'ল সাব। বোলে, 'বজ্ৰব আগত দিলে গোচব, বজ্ৰাই বোলে কণথনকে মোচব!'

বেজববুৱা বোপাদেৱে আইনব লগতে ইংবাজী বিদ্যাব এম্. এ. শ্ৰেণীতো নামটি লগাই লৈছিল। তাব ইন্টাহানতো গৈ তেওঁ বাঁহিছিল। পিছে বাবুকেয়ে সেই ওনাও সিমানেতে দেলে। ল'ভব ঘবত ব'ল কলিকতাব জোড়া-সাঁকেব শিবফুটা ঠাকুৰ বংশব দুটি ডেকা সূধীন্দ্রনাথ আব্দ ক্ষিতীন্দ্রনাথব লগত হালি-গলি। তাব মহাৰ্ষি দেবেন্দ্রনাথ ঠাকুৰব তৃতীয় পুত্ৰ হেমেন্দ্রনাথ। সিজনব কথা লৈ সোদবব ভাই কবি ববীন্দ্রনাথে কৈছিল, 'ছেলে বেলায় বাংলা পাড়িওঁছিলাম বলিয়াই সমস্ত মনটা চলনা সম্ভব হইয়াছিল।...যখন চাৰি-দিকে খুব কাঁৱয়া ইংৰেজি পড়াইবাব ধুম পাড়িয়া গিয়াছে, তখন যিনি সাহস কাঁৱয়া অ'মাদিগকে দীৰ্ঘকাল বাংলা শিখাইবাব ব্যবস্থা কাঁৱয়াছিলেন, সেই আমাৰ স্বৰ্গগত সেজদাদাৰ উদ্দেশে প্ৰণাম নিবেদন কৰিতোঁছি।' স্বৰ্গগত হেমেন্দ্রনাথব মিঠা মিঠা নমব আঠগবাকী জীয়ৰীঃ প্ৰতিভা, প্ৰজ্ঞা, আভিজ্ঞা, মনীষা, স্দনতা, শোভনা, স্দুষমা, স্দুদক্ষিণা। ঠাকুৰ-বাড়ীবপবা সেধনি

আহিল আমাব বেপাদেওঁলৈ বৃপৱতী-গুণৱতী প্ৰজাসুন্দৰীক যাচি। ঘবত অই-বোপায়ে তৰ্কিবলৈ নো পাওঁতেই সিম্বালে কলিকতাত বিয়াৰ উবুদলি জোঁকাৰি উঠিলো, মাৰো গল। মহৰ্ষিয়ে নাতি-জোঁৱাইক সুনিপুণ সাহিত্যিক হ'বলৈ আশীৰ্বাদ এজোলোকা দি বৃপৱ-নে-সোণৰ কাপ-মৈলাম দিলে। ইফালে আকো 'শহুৰব ঘবৰ সাহিত্যিক মহিলা আবু পুৰুষসকলে' অসমীয়া মাত-কথাৰ আঁত নাপাই লগালে জোঁৱাইব লগত থকা-খন্দা। কুটুমসকলে ভু পোৱাই নাছিল সিটি 'জাতি কবিৰ নোৱৰা জেৱ'। তেহে জানিব 'অসমীয়া ভাষাৰ হকে জোঁৱাইব হাতত ভঙব বামটাগোনডাল দেখি' তেওঁলোকে দিলে বেঁত মেলি!

ইফালে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগত গোচৰত হাবিলত থিক্কাৰ উপাঞ্জলেও ডেকা বেজ স্বতন্তৰীয়া উপাৰ্জনৰ বাট এটিৰ বিচাৰ-খোঁচাবত ব'ল। অইন পৰীক্ষালৈ সাজু হোৱাৰ বেলাও ফাল-পৰ্ণি কাতি কবি ডেকাই মিজনক নবিয়া পৰা দেখি ওবেও পতি কবিবলৈ হেলা নকাৰিছিল, কলিকতাত বণিজ কবিবলৈ অহা সেই অসমীয়া সাউদ ভোলানাথে তাৰে ভু পাই তেওঁৰ বেহাৰ মজলৈ পকা ছাহাৰ বেজববুৱাক আখে-বেখে আঁকেৱল মাৰি সন্মুৱাই ল'লে। দুয়ো দুইবো সোদৰব ভাই হৈ পৰিল। দুইটিৰ 'ব্যৱসায় ন জোনৰ দৰে কলা কলাকৈ দিনো বাঢ়ি' কলিকতাৰ লেখীয়া ঠাইৰ ব্যৱসায়ৰে 'মুখ ছোঙ ছোঙ হ'লগৈ।' পিছে, সেইদৰে আকাশ ফুটাম বুলি বাঢ়ি অহা ভলুকা বাঁহৰ গাজটি টোবা কাউবী এজনীয়ে মাজ-ক'কলেতে ভাঙিবৰ উপক্ৰম কৰিলে বিশেষকৈ ডেকা বেজৰ বেলিকা। শেহ ১৯০৩-ত বি. ববুৱা আবু বেজববুৱাৰ মাজত কলি সোমাল, ভুইক'পৰ গুৰুগুৰ্মানি উঠিল। পিছৰ বছৰত তাৰ জোঁকাৰণিত দুজনৰ মাজৰ ভিন-পৰ নোহোৱা ভাবটিৰ ভলকৈয়ে সাঁফি লৰিল। ভাই ভাই লাহে লাহে ঠাই ঠাই হ'ল। গৈ থৈ ১৯১১-ত তেওঁলোকৰ বেহাৰ জোঁটাশলীয়া দিহাৰ ওব পৰিল।

১৮৯৫-ৰ মাজডোখৰতে বেজববুৱা-বেজববুৱানীৰ ছোৱালী এফোৰি উপাঞ্জল। নাম থোৱা হ'ল সুবডি, কাৰণ 'সেইটি ফুলৰ সৌৰভ, জোনৰ পোহৰ, মৃদু বতহৰ গতি, শিৱসাগৰৰ বপুখুৰীত বাতি জোনৰ পোহৰ পৰি চিকমিক কৰা সবু সৰু টোৰ মালাৰ চাকি।' তেনেটি বস্তু পাঁচ বছৰতে নোহোৱা হ'ল। আই-বেপাইৰ হিয়া ভাগি টুকুৰা-টুকুৰ হ'ল। ইয়াৰ পিছত সি দুজনৰ এটি এটিকৈ তিনিটি ছোৱালী হ'ল। বৰজীৱনী অবুগাৰ বৃধি আছিল উগ্ৰ, বিশ্ববিদ্যালয়তে আগৰো আগ ঠাই ল'ব পৰা। দেশী আবু বিনাতী দুই পংক্তিব সঙ্গীততে তেওঁৰ এস্তিলাব। অইদেওৰ বিয়া হৈছিল বিচক্ষণ পৰিণত সত্যত মূখেপাধ্যায়ৰে; সিজন ববেদা, কচ্চ আবু শেহত ত্ৰিপুৰাৰ বজাৰ দেৱান হৈছিলগৈ। তেওঁলোকৰে কন্যা জগত-জোবা খিয়াতিৰ নৃত্য-কুশলা ঋতা দেৱী। বেজববুৱাৰ স্বিতীয়া জীৱিতা কন্যা বলাৰ আকো পৰিণয় হৈছিল এডিন্‌ব'ৰ এম. এ., চাহ-খেতিয়ক আবু 'মনোমতী' বোলছবি গঢ়োতা শিম্পী বোহিণীকুমাৰ ববুৱাৰে। তৃতীয়া দীপিকা অইদেৱে খ্ৰীষ্ট ধৰ্মত শৰণ লয়। নতুন ছিষ্টৰ দীপিকা নামেৰেই এতিয়া তেওঁৰ চিনাকি। তিনিওগৰাকী কন্যাই বিদুষী। শিক্ষাৰ কথাত বেজববুৱাৰ ঘৰখানি আৰ্হি ঘৰ। বেজববুৱানীও আছিল 'বৃপে-গুণে পৰিণত'। বাঞ্ছান-বাঞ্ছানৰ বিদ্যাতমে তেওঁৰে ফেব মাৰে, এনেজনীয়েই নোলাব। বৰ বৰ তিনি খণ্ডত ছপোৱা তেওঁৰ 'আমিষ ও নিৰামিষ আহাৰ' এসময়ত বঙালীৰ ঘৰে ঘৰে হৈছিল। 'বন্ধা-বঢ়া' নামে তাৰে অসমীয়া তঙবণ এটিও ওলাইছিল। প্ৰজা-সুন্দৰীয়ে বেজববুৱাৰ 'জয়মতী কুঁৱৰী'ৰ বঙলা ভাঙনি এটি কৰিছিল। সিটি পিছে কোনো বংঘৰতে নচালিল। তৈলচিহ্নত অইদেওৰ হাতৰে ওজাৰ হাত।

বি. ববুৱাৰে এৰা-এৰি হৈ বেজববুৱাই অকলশৰীয়াকৈ ব্যৱসায়ত ধৰিছিল, কিন্তু নানা কাৰণত একোৰ ফালে একোটি হৈ নুঠিলগৈ। ধনৰ একেবাৰেই চোঁচ পৰিল। কৰে কি? একো উপায়-গতি নেপাই বপুৰা বাৰ্ড কোম্পানীৰ কামত সোমাল। দুবছৰমান কোম্পানীৰ কলিকতাৰ দোপদৰত কাম কৰিলে।

১৯১৭ : বাৰ্ডে' তেতিয়াৰ বিহাৰ-উৰিষ্যা ছবকাবপবা অনুমতি খুঁজি সম্বল-পুৰব হাৰিত কুঠাৰ-কবত লগাওক। ত'ত কাম তৰ্কাৰ কৰিবলৈ থ'লে বেজববুৱাক। পোনতে বন্ধু শ্ৰোগেন্দ্ৰনাথ সেনৰ ঘৰত, পিছত হৰ্ছ'ববা পাদুৰীৰ ঘৰত আৰু তাৰ পিছতো আন এটা ঘৰ ভেৰোণীয়া কৈ লৈ থাকি তেওঁ অন্তত মহাতীৰ্থ মহানদীৰ পাৰত আহল-বহল বাৰীবে ঘৰ এটিকে ল'লে নিজবকৈ। ১৯২৭ : বেজক পঠিয়াই দিয়া হ'ল অসমৰ জেকনি ভবা হাৰিবলৈ। দুদিনতে বেচেবাই গোসাঁইক সঁৰাবিলে। শেহত পিছ বছৰ ফেব্ৰুৱাৰীৰ শেষত বাৰ্ড'ক নমস্কাৰ জনাই তিনি-কুৰি-চাৰি-বছৰীয়া এই ডেকাটিয়ে স্বতন্ত্ৰবীয়াকৈ ব্যৱসায় কৰোঁ বুলি সম্বলপুৰত খোপনি পুতি ল'লে। তাৰ পিছত আৰু তেওঁ অসমত থাকোঁ বুলি এইফালে মূ' নকাৰিলে, যদিও তেওঁ সৈ কাটাছিল, তেওঁৰ দেহাটি বাহিবত হ'লেও মনটি-প্ৰাণটি হ'লে অসমৰ বুকুতহে কুৰুকি কুৰুকি সোমাইছিলহি।

সেইটি কিন্তু 'দবাটি দেখি সুৱাগুৰি তোলা, কথাটি দেখি কথাটি বোলা' কথা নহয়। ১৮৮৯-ত কলিকতাত থাকিও তেওঁ 'জোনাকী'ৰ শবাইঘটীয়া হ'ল আৰু শবাইঘটীয়াৰ পেনৰ চিনাকি দিলে 'লিতিকাই'ত জাতে-পাতে অসমীয়া হাঁহিবাম হৈ। শিবফুটা বঙালীৰ ঘৰৰ জীয়ৰী বিয়া কৰি তেওঁ লানিকে 'অসমীয়া ভাষা'ৰ বক্তৃত্তা জুৰিলে কলিকতাৰ অ. ভা. উ. সা.-ত ভাষাৰ আলমণী-লগা ভাঙো বুলি। হাত খতি নকৰাকৈ তেওঁ লেখিয়ে থাকিল, লেখিয়ে থাকিল। এখনৰ পিছত এখনকৈ ছপাশালপবা তেওঁৰ পুথি ওলায়ে থাকিল। সেই কাম অকলে অ'তাৰ নোৱাৰিব বুলি তেওঁ তেওঁৰ ছাঁটোকো গাটো কৰি সজাই আমালৈ আগ বঢ়াই দিলে।—'কাকতৰ টোপোলা', 'ওভতান' আদি হ'ল সেই কৰ্মৰ ফল। ভাগব-জুৰ্বাণ আওহেলি এইদৰে লেখি থকা বেজববুৱাক অসমে সৰ্ব-ডাঙৰ লেখক বুলি মনেবে বৰণ কৰিলে। ১৯০৮ : বেজববুৱাৰ ছাঁটিয়ে লেখা 'এংলো-ইণ্ডিয়ান' শিতানৰ বস্তু এটিয়ে মহামাহিমাৰ্ণৰ ছবকাৰ বাহাদুৰৰ টিকনিডাল থিয় কবালে বস্তুটি বাইজলৈ আগ বঢ়োৱা 'উষা' কাকতৰ প্ৰতি

দাবুণ বোষত। পে'পুৱা লাগি 'উষা'ৰ সম্পাদকে দায় ভাঙিবলৈ গুৱা-পাগ আগ কৰি 'এংলো-ইণ্ডিয়ান'ক কাকতৰ বুকুপবা মোহাৰি পেলালো বুলি দিলে কৈ। এনে দুই-চাইটা নিমন্ত গোট খাই অসমীয়া সাহিত্যৰ বেজব দৰবত বাটি দিবলৈকে হ'ল। ডেকা বান্ধ'হ'তৰ খৰ্চখৰ্চানত ব'ব নোৱাৰি বেজববুৱাই 'বাহী' আলোচনী উলিয়ালে ১৯০৯-ত। 'বাহী'য়ে কিমান নতুন লেখকক হাত ধৰি সমাজৰ মাজলৈ উলিয়াই আনিলে, আৰু 'জোনাকী'ৰ উছাহটি বোৱাই লৈ আহিল কুৰি শতিকাৰ মাজ ভাগলৈ। 'জোনাকী' যুগৰ কৃপাবৰ আৰু 'সাধু' (মাক আক' আজি বোলোঁ গল্প) কোৱা লক্ষ্মীনাথ দুয়ো জীয়াই থাকিল, কিন্তু আৰু এজন এতিয়া সি দুজনাৰ লগ লাগিল,—মহাপুৰুষ আৰু মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ মেধি-ভাগৱতীৰ লেখীয়াকৈ সেই ধৰ্মৰ আৰু তাৰ লগৰীয়া মনোমোহা সংস্কৃতিৰ আধুনিক ব্যাখ্যাকৰ্তা, প্ৰচাৰকৰ্তা, বন্ধাকৰ্তাজন। কুৰি বছৰ কল বেজববুৱাই 'বাহী'ত নানা সুৰ তুলিলে, আৰু শেহত আনসকলৰ হাতত তাক তুলি দিলে। কুৰি শতিকাৰ পোনৰ পোন্ধৰ বছৰ কালতে তেওঁৰ যতমানে ছপা পুথি ওলাইছিল। তাৰ পিছৰ অধিক পুৰঠ লেখাখনি কিন্তু আলোচনীৰ পাততেহে সিঁচৰতি হৈ থাকি গ'ল। 'বাহী'ৰ সম্পাদকৰ চ'ৰাৰ দীঘলীয়া আলোচনাৰলাক, 'তন্তু-কথা' আৰু 'কৃষ্ণ-কথা' আদি শিতানত ওলোৱা প্ৰবন্ধ-খিনিত আমি বেজববুৱাৰ মতিটি পুৰঠ আৰু চিকুণ গঢ়ত দেখা পাওঁ। স্বৰূপ কথা ক'বলৈ গ'লে, তেওঁৰ ভাল চিনাকি আমি পাম যদিও এই আটাইবিলাক লেখা বেহা লগাই সজাই-পৰাই আমাৰ আগত কোনোবাজনে থিয় কৰি দিব।

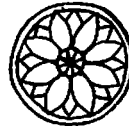
১৯১৬ ছনত গুৱাহাটীত দেশ আৰু সাহিত্যৰ বিষয়ে চিন্তা কৰা অসমৰ ডেকা ছাত্ৰসকলে সন্মিলনী পাত বেজববুৱা ডাঙৰীয়াক সভাপতিকৈ বৰণ কৰিলে। পিছৰ বছৰ আসাম সাহিত্য সভাৰ জন্ম হল। ১৯২৪-ত যেতিয়া সভাৰ সাহিত্য-সন্মিলন বহিল গুৱাহাটীত, বেজববুৱাদেৱক সভাপতি কৰি অসমীয়া সাহিত্যিকসকলে বোৰি ধৰিলে। সভাপতিৰ ওখ আসনৰপবা তেওঁ যি কলে, সেয়া সভাৰ আটাই অভিভাষণৰ মাজৰ বজা অভিভাষণ। ১৯৩০-ত

যোঁতয়া তেওঁ আকৌ অসম মাতৃব মূখ দাঁবশন কৰিবলৈ আহি ডিব্ৰুৱা, বংপুৰ, যোৰহাট, গোলাঘাট, গুৱাহাটীত উপস্থিত হ'ল, চাৰিওফালৰপৰা প্ৰজা ভাগি-ভুংহাৰি আহিল তেওঁৰ দাঁবশন-পৰিাশন পাৰলৈ। সকলোৱে অভিনন্দনৰ বব-শবাই আগ বঢ়ালে। লক্ষ্মীনাথৰ বন্দনাৰে অসম জুৰি খলকনি উঠিল। ১৯৩১-ত অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰবন্ধবসকলে বেজবৰুৱাক দিখৌ-পাৰত তেওঁৰ চেনেহী 'মোৰ শিৱসাগৰ'ৰ স্কোলাত বহুৱাই লৈ অসম সাহিত্য সভাৰ মেলত ফুল-চন্দন দি, শাবীকৈ ববশবাই পাতি ওলগিলে। ১৯৩৩-ত ববেদাৰ মহাবজাই তেওঁক নিমন্ত্ৰণ কৰিলে যি আসনত বহি ববীন্দ্রনাথ ঠাকুৰ, ডক্টৰ বাধাকৃষ্ণ, ছাব্-চন্দ্ৰশেখৰ ৰেঙ্কট বামন, অধ্যাপক বামকৃষ্ণ গোপাল ভাণ্ডাৰকৰে সোণৰ-বুপৰ মূখেৰে কথা কৈছিল, তাতে বহি ভাবতৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ব্ৰজী ক'বলৈ। অসম জুৰি আকৌ গোবৰৰ মলয়া এছাটি বলে।

১৯৩৭ : বোগে পীড়ি পীড়ি জুৰু জুৰু কৰা দেহাটি লৈ বেজবৰুৱাদেও বেলেৰে অসম-মুৱা হ'ল শবীবৰ ঘুণ গুচাম বুলি। আগষ্ট মাহৰ ২২ তাৰিখ। গুৱাহাটী বেল স্টেশ্যনত ছহবৰ বাইজ জুৰু বান্ধিলে। গাড়ী আহি বল। গুৱাহাটী এ. এছ. এল. ক্লাবৰ তবফে আজি এই সাধু কোৱাটয়েই নকৈ ফুলা শেৱালিৰ গছ সবাই অনা মলা এধাৰি পিন্ধাই বাইজৰ হৈ সেৱাটি জনালে।

অসুখে নিশকতীয়া কৰা বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই কিন্তু কথা ক'ব নেৱাৰিলে, তেওঁৰ হৈ বাইজক সম্বুধি চেনেহ জনালে তেওঁৰ 'জ্ঞান বোপাই। ইয়াৰ পিছত ডিব্ৰুৱাৰ জী-জোঁৱাইৰ আল-পৈচান, আদৰ-যতনৰ মাজত তেওঁৰ শবীব টন-কিয়াল হ'বলৈ ধৰিলে। নৰিয়া-পাটীতে জাকে-জুমে ল'ৰা-বুঢ়া আহি যেন তেওঁক হেঁচি ধৰি বাঁথৰ! আকৌ অসম জুৰি নামঘৰ, সভাঘৰবপৰা আকাশ লিঙি উঠিল এআৰাৰি মাথোন তুতি : 'হে প্ৰভু, আমাৰ লক্ষ্মীনাথক নিবাময় কৰি দিয়া, প্ৰভু!' প্ৰভুৱে সেই তুতি শুনিলে; বেজবৰুৱা পুনৰ ভাল হৈ লুইতৰ বালিত বালিভাত খাব পৰাটি হ'ল, ডিব্ৰুৱাৰ বংঘবত বাইজৰ আদৰ্শৰ মাজত হাঁহৰ বগৰি তুলিব পৰা হ'ল; সম্বলপুৰলৈ যোৱাৰ দিহাও চলিল। কিন্তু মহা-কালে সেই কাকুতি, বাইজৰ সেই আদৰ্শ দয়া-মায়া নোহোৱা হাতেৰে মেহাৰি পেলালে। ১৯৩৮-ৰ ২৬ মাৰ্চৰ নিঠুৰ পুৱাই লক্ষ্মীনাথক মহাকলৰ বুকুত সমৰ্পি দিলে। লুইতৰ বালিত জনম লভজনৰ শবীবিট পুনৰ লুইতৰ বালিয়ে চিতাৰ জুইৰে ভস্ম কৰি নিজৰ দেহত মিলাই ল'লে। দেশে হুৰাওবাৰে বিনালে।

বীণথানৰ গুণাকেইডাল ঠনবাই ছিগিলে...। গুণগুণনিহে আজিও জোঁকাৰি আছে। আব্দ থাকিবনে বাব্দ? 'পৰ্বতৰ বুকুত ঠৈকা খাই' প্ৰতিধ্বনিয়ে সুধিছে...থাকিবনে বাব্দ?...বাব্দ?...আব্দ?

The Tale of Bezbaroa

Once upon a time a brahman Vaishnava from ancient Kanyakubja travelled all the way to Asama, the kingdom of the Ahoms, in North-eastern India. He was no other than Kalibar, who was a profound scholar in the Vedas and in Ayurveda. His learning created a sensation when he made his appearance in the capital of Svargadeva Jayadvajasinha (1648-63), who hastened to appoint the brahman to the office of Bejbaruvā (anglicised as Bezbaroā) or Chief Royal Physician and to make him munificent land grants. Kalibar's descendants continued to enjoy that high position in a happy succession.

Towards the end of Ahom rule in Assam, in the year 1813 was born Dīnanāth,⁴ son of the then Bezbaroā of the monarch, Chandrakāntasinha (1810-18), at Jorhāt, the last capital of independent Assam. As Dīnanāth grew up to be a bright young man, there came an hour for the "breaking of nations". The Ahom state, for some time (1819-24) occupied by the Burmese, passed surreptitiously into the hands of the British in 1826. Purandarasingha, who was king for a brief spell (1818-19), was dethroned, but was recognised as Rajā of the eastern part of the country on the promise of the payment of an annual tribute of Rs 50,000. Dīnanāth met Purandara at Gauhati at this juncture and got the appointment as Bezbaroā and he was also put in charge of the Civil Sherestā. When soon the East India Company finally took over the land in 1839 from Purandara, Dīnanāth was made, first, Civil Mahāfez and, then Civil

Sherestādār. In 1861 he became Munsiff and Deputy Collector at Nowgong, moved to Barpeṭā in 1864, then to Tezpur in 1867, then to North Lakhimpur, and still then to Gauhati. In 1871 the designation of Munsiff was changed to Extra Assistant; and it was from this office that Dīnanāth Bezbaroā retired in 1873 to settle in his original home town of Śibsāgar. In 1895 as he saw his own end fast approaching, he made his way to the Vaishnava temple at Kamalābārī on the Mājuli island of the Brahmaputra, where he passed away peacefully surrounded by his guru and the monks of the college.

It was the full-moon evening of Lakṣmī-pūrṇimā, all bright and beautiful. The large merchandise boats carrying Dīnanāth Bezbaroā, his family and attendants up the Brahmaputra from Nowgong to Barpeṭā, were moored against a sand-bank in a small place, Āhatguri. The small sons of Bezbaroā were frolicking on the sand washed white by the clear autumnal moonlight, when their joy was raised to a rollicking point by the first cry of a tiny little brother, for Bezbaroā's second wife (he like the Dāngariyās or dignitaries of old having two wives), Ṭhāneswarī,⁵ gave birth to a beautiful creature, to be named Lakṣmīnāth by the argument of his coming into the world that particular full-moon night.

Lakṣmīnāth had an altogether wonderful childhood at Barpeṭā, so famous as the place of the great activities of the Assamese saint-poets, Śaṅkaradeva and Mādhavadeva, and for the famous Vaishnava temples set up there by these two and other saints; at Tezpur, legendarily held to be the capital of Bāṅāsura and the home of the first ever Indian artist, Chitra-

lekhā, a superbly beautiful town with an undulating landscape wherever you cast your eyes and with specimens of ancient sculpture and architecture lying scattered here and there; and at North Lakhimpur with its sweet sylvan grandeur. At Tezpur the Bezbaroā family was joined by an old relative of theirs, Grandpa Ravi. The young Lakṣhmīnāth listened with rapt attention to grandma's tales told by this grandpa as of such folktales (sādhu-kathā) he was a veritable haversack never to be emptied. This certainly made a very deep impress on the child, who grew up in later years to give us two fine collections of tales, calling them *Grandma's Tales* (1912) and *Grandpa and Grandson* (1913). Let us also remember here that Lakṣhmīnāth became the father of the modern Assamese short story under modern influences. At Lakhimpur he took great delight in paying constant visits to a maker of clay icons, who made Lakṣhmīnāth believe that the pigments he used came from evening clouds, and presented him with a clay-made whistle with its simple gladdening note, and to a goldsmith only to imagine that the chiselled features of the man's little daughter were the handiwork of the smithy. All these childhood experiences helped to fashion the mind of Lakṣhmīnāth in an artistic frame. At Lakhimpur he had his vidyārambha, but the primer he had to struggle with was in Bengali, for Assamese was still to be recognised as a language at all by the new British Administration. Dīnanāth Bezbaroā set up an English school at the place for the benefit of his own sons and other local children. Another influence came powerfully to work on Lakṣhmīnāth—that of Vaiṣṇavism and its literature. His father was a devout Vaiṣṇava and used constantly to receive monks from the Kamalābāri-sattra (Sattra is a maṭh or temple, or a monastery as in this particular

case.) as guests, who performed music and traditional dramas in a grand way. The whole bhakti literature of Śaṅkaradeva and his times and the rich culture it all meant became the atmosphere of the house. Lakshminath was born to it.

This Vaiṣṇava atmosphere thickened when Dīnanāth Bezbaroā retired from Government service and made his permanent residence at Śibsāgar. Now reading in the local High English School, Lakṣhmīnāth passed more of his time in the day-long prayer services or outdoors than in the school plus at the reading desk at home. The precocious youth sometimes stole away from his playmates to pore over ancient folios of bhakti texts. It is no wonder, therefore, that he became the most zealous and effective exponent of the Śaṅkaradeva movement in his time. True that he took more time than usual in taking his Entrance Examination with success, which he did in 1886 and secured a Government scholarship for further education.

Dīnanāth Bezbaroā had the good number of thirteen sons and six daughters. Among Lakṣhmīnāth's brothers are Golāp-chandra²⁰ who had his medical education in the U. K., worked as a Civil Surgeon in South America for sometime and then returned to be Medical Officer of the Calcutta Corporation; Govindachandra, a renowned educationist; and Brajanāth, a Kavirāja of great repute and a public man too.

Lakṣhmīnāth came to Calcutta and read in Ripon, City and General Assembly (now, Scottish Church) Colleges, where he, however, did not have a brilliant career. He passed the First Arts Examination in 1888 and had his B.A. in 1890. All this was

very much colourless, but what was colourful is the fact that the youngman's mind was opened to two very potent influences : one, the Romantic literature of England's early nineteenth century and, second, the literary world of Calcutta, which was pulsating under that influence and became a nest of singing birds and a busy home of prattling story-letters and enthusiastic playwrights. Shakespeare, Shelley, Keats and Byron, Michael Madhusudan, Hemchandra, Dwijendralal and Rabindranath created havoc in the mind of the youth. The new trends of Nationalist Consciousness also had its effect on him so that when the Commissioner and Chief Commissioner of Assam twice offered him a civilian's job, he did twice refuse. Much inspired by the galaxy of brilliant British and Indian advocates of the Calcutta High Court, he developed the ambition of becoming a great lawyer. He joined the Law Classes at Ripon College and attended postgraduate classes in English at Presidency College. The High Court became a place of his daily pilgrimage. But Lakshmināth's big dream was shattered when he could not get the pass in the B.L. Examination on account of the University's raising the pass marks that year after the examination, and found himself landed on an abortive litigation against the authorities !

Thwarted in his efforts to become an advocate, Lakshmināth had to think of some other avenue than Government job so easy for him to have. He had already contracted an intimate friendship with the business-man, Bholānāth Borooh¹⁰, who had just come to Calcutta and made some beginnings of a great concern dealing with timber, coal, etc. He joined Borooh's organisation with a cordiality but without any terms being settled between them. This gave Bezbaroā a good source of income, but it also

meant hard work and a restlessness with moving from place to place, from person to person.

But Bezbaroā's intellectual life was much more than the commercial part of it. Already in 1888 he with his compatriots in Calcutta established an Assamese Language Improvement Society, Asamīyā Bhaṣār Unnati-sādhinī Sabhā, and early next year started a literary journal, *Jonākī*, with his friend, Chandrakumār Āgarwālā, as editor and manager. The society had its plan and programme of bringing about a renaissance to Assamese life and letters, and that was put to practice in the journal. This enterprise of these youngsters worked wonders, and there was a literary movement, which ushered in an epoch with a very much conscious purpose.

Then about the emotional and private life of Bezbaroā. His friendship with two youngmen of Jorasānko Ṭhākūr-bāḍī, Sudhīndranāth and Kṣhitīndranath, introduced him to the illustrious Tagore family. This ultimately led to Lakshmināth's marriage in 1891 with Prajñāsundarī,⁹ the second among the eight beautiful daughters of Hemendranāth Tagore (1844-84), Maharṣhi Debendranath's third son and Rabīndranāth's elder brother, who gave the poet a good grounding in Bengali in spite of the over-zealous atmosphere of English education at Ṭhākūr-bāḍī in particular and in Calcutta in general. A calculated attempt was made by the Tagores to convert the hero of the *Jonākī* movement into a Bengali, but that only made Lakshmināth a staunch Assamese, trying to vindicate the individuality of his language against onslaughts of the misconception that it was a *patois* of Bengali in a series of essays in Assamese and Bengali. The Tagores forsook all hope !

As the first fruit of their marriage a fine little thing, Surabhi, came into the life of the Bezbaroās, only to go away and leave a deep scar on it after five years. Lakṣhmīnāth names one of the collections of his beautiful short stories (1909) after her. He did not have a son, but took much pride in his three living daughters.²¹ Aruṇā (born in 1900) had a brilliant student career up to her M.A. and acquired great attainments in Indian and Western music. She married the brilliant Satyavrata Mukerjee, who rose to be Dewan of the Barodā, Kutch and Tripurā States.²⁵ Rithā Devi, the great Indian danseuse, is their daughter. Ratnā or Ratnāvalī (born in 1903), the second living daughter of Bezbaroā is an Arts graduate, and she married Rohiṅkumār Baruāh of Dibrugarh, an Edinburgh M.A. and tea-planter.²⁶ The third, Dipikā, (born in 1908) after her taking the B.A. and B.T. degrees, embraced, at first to great shock for her parents, Christianity in 1932 under the influence of the Anglican Diocesan, and became a nun in 1935. Prajñāsundarī was a very much accomplished lady with a sound general and musical education, and a devout wife and mother. She is the author of *Āmiṣh o Nirāmiṣh Āhār*, very much of a well-known classic in the subject in Bengali, and *Randhā-badhā* in Assamese. Bezbaroā and his daughters had good histrionic talents. When once Rabīndranāth Tagore produced his *Vālmiki-pratibhā* at Calcutta, Bezbaroā played the rôle of the First Robber, his daughters^{23, 24} acting in other rôles. Later on, Bezbaroā produced this play at Sambalpur with the help of his wife and daughters.

Bezbaroā became a great force in Assamese language and literature. He made his first mark through a farce, *Litikāi*, a rich extravaganza of boisterous laughter, a piece too of consum-

mate art, published in the *Jonākī* (1889-90). His later works, *Kripābar Baruwār Kākatar Ṭopolā* (essays in a lighter vein but with a purpose, 1904), *Padum Kūwarī* (an attempt at a novel, 1905), *Kripābar Baruwār Obhatani*; and *Surabhi* (1909) marked him out as a powerful writer particularly in prose and a dominating personality in literature. His non-posthumous publications mostly belong to the years between 1909 and 1915. These were farces (3 more of them, 1913), collections of short stories, writings on the life and literature of Śaṅkaradeva and Mādhavadeva (*Śaṅkaradeva* 1911, *Śrīśaṅkaradeva āru Śrīmādhavadeva* 1914) three historical dramas (1915) and other writings. An essay 'Anglo-Indian', written by Bezbaroā appeared in 1908 in a local Assamese periodical, *Uṣhā*; and this caused the ire of the Government, who prohibited publication of the journal. The editor, much dismayed, apologised and declared withdrawal of the writing. This came as a shock to Bezbaroā, and in 1909 he started a new monthly journal, *Bāhī*, which became a pronounced centre of literary activities in Assam. He remained its editor till 1932, thus steering the course of Assamese literature for a considerable period. His mature writings lie scattered on the pages of this journal, and a real assessment of him today becomes impossible in the absence of a collection of them. Among these are his discourses, in the form of 'editorials' and under such captions as *Kṛiṣṇa-kathā* and *Tattva-kathā*, on the Vaiṣṇava faith and philosophy. They constitute his masterpieces, giving the best in him in point of thought content, form and literary style, even though his humorous writings, often lashing out at the vanity and sluggishness, prejudices and inertia of his own people, may have attracted a much larger audience.

Some of his philosophical passages mark a high level of intellectual and spiritual attainment.

In 1933 Bezbaroā was invited by the Mahārājā of Barodā to deliver a series of lectures on aspects of Vaiṣṇavism. It was a rare honour, for such an invitation was extended to such personalities as Rabīndranāth Tagore, Dr S. Radhakrishnan, Sir C. V. Raman and Dr R. G. Bhandarkar. Bezbaroā came and spoke, in two lectures, on the history of Vaiṣṇavism in India and the rāsā-līlā of Kṛiṣṇa. These two lectures are included in the publication, *The Religion of Love and Devotion* (1968). About the first lecture a leading critic, Dr Banikanta Kakati, remarks : 'It is so beautiful and penetrating in its simplicity. Everything comes from the intuitions of the soul like the simple and deeply significant writings in the Bible.' Later, he delivered another lecture, "The Cowherd of Vṛindāvana", to the Gujarat Division of All India Oratorical Association.

The business of Bholānāth Borooah and Bezbaroā thrived phenomenally within a few years and almost touched Calcutta's sky. The tie between these two partners became all the tighter and smoother. But before long there appeared 'a rift in the lute', which threatened to 'make the music mute'. The business relations between Borooāh and Bezbaroā (who had gone so far as to put his name fondly as L. N. B. Borooah to identify himself with his professional brother) became strained the more and more till at last they snapped in 1911. It speaks well of both that their friendship continued till Borooah's death in 1924. Bezbaroā tried to build up his own timber business with nearly no success and laid his hand on this other small source of income and that with no better results. At times things became

so miserable that he had to meet his daily requirements by selling stocks of old newspaper. He was thus compelled by circumstances to take an employment under an European business concern, Bird & Co., in 1916. He had to work very very hard particularly in the forests of Orissa and Assam. In 1917 he made his headquarters at Sambalpur in Orissa, where he bought out a house for his family. In 1927 he was ordered to take charge of the Company's work in Assam, but that meant untold strain particularly because of extreme humidity. He, therefore, left Bird & Co. in February 1928 and left Assam finally for Sambalpur, where at the age of sixty-four he started timber business on his own. What tremendous energy was called upon to carry it on till the end of his life over decade more ! It is hard imagining in spite all these activities and worries how prolific a writer he was all the time and how he ran the *Bāhī*, published from Calcutta (1909-20), then from Dibrugarh (1920-21) and then from Gauhati 1920-32).

Bezbaroā was invited to preside over the first Assam Students' Conference in 1916. It was the first literary and cultural organisation of Assam. He was honoured by Asam Sāhitya Sabhā (established in 1917) as the president of its sixth session held in 1924, and the Sabhā also presented him with an address of honour, the first one in its history, in 1931. Some enterprising Assamese students at Calcutta formed a Bezbaroā Samiti in the style of Shakespeare Society, etc. When he came for a tour in Assam in 1930, he was given the most rousing ovation everywhere in recognition of his services, and crowds came from all directions to have his darshana. When in August 1937 he came with illness to stay with his daughter at Dibrugarh, the prayer

of his people rose in chorus to Heaven that he might be saved his valuable life. In fact, he recovered from illness (duodenal ulcer) for some time and prepared to go back to his work at Sambalpur. But Heaven shaped this part of his life otherwise. Bezbaroā passed away on the 26th March 1938 and this mighty son of the Brahmaputra was consigned to the fire on the sand-bank of the big river at Dibrugarh.

Bezbaroā enjoyed a unique position among literary men of Assam. He has been called Sāhityarathī, the great C.-in-C. of

the Literary Army, or Sāhitya-samrāt, the uncrowned king of literature. Almost all litterateurs looked upon him as their master and considered him as a sort of guiding star. Whenever people had doubts about some point in literature or language, culture or religion, everybody waited anxiously to see what Bezbaroā had to say on it. As his son-in-law Mukerjea has so precisely said, "It is given to few of us to find, like you have done, oneself as the most honoured living name in one's literature."

...‘সাগৰ-সংকাশ দেখি প্ৰত্যেক’ শিৱসাগৰৰ বিশাল বিতোপন বৰপুত্ৰবী, আৰু তাৰ পাবত শংকৰদেৱৰ ভাষাত ‘সুৱৰ্ণ বজ্জত লোহা জ্বলে তিনি শংগ’, যদিও দুকাষৰ বিষ্ণু-দ’ল আৰু দেৱী-দ’ল দুটাও লোৰ চকু আৰু ত্ৰিশূল, মাজৰ শিৱ-দ’লৰ ওপৰত সোণৰ ‘চকুত চমক লগোৱা বিবিগ্ন শংগই তিৰিমিৰি কৰি দশো দিশ প্ৰকাশি শিৱসাগৰৰ মহিমা উজ্জ্বল কৰি ৰাখিছে...মোৰ পক্ষে শিৱসাগৰ আনন্দ-সাগৰ, বংপুৰ বঙৰ আলয়...

The Śiva-sāgara tank with three shrines of Viṣṇu, Śiva and the Devī at Sibsagar, the scene of Bezbaroā’s early life.

সাহিত্যবধী

The Sāhityarathī

... পঢ়োঁতে-পমি-যোৱা শুনোঁতে-শাঁত-লগা মৌ-ববৰা মাত্বে অসমীয়া সাহিত্যৰ আশাশুধীয়া চৰ্চা আৰু বিতোপন বিকাশ কৰি তুমি মাতৃভাষাৰ জেউতি চৰালা... অকিঞ্চন অভিনন্দন গ্ৰহণ কৰিবী...

The most heart-felt homage of a people in recognition of his life-long devotion to, and signal services in the cause of, Assamese language and literature and culture

১৮৬৪ চন জন্ম হয়। এত ~~কাল~~ কাল
 যে কাল বিজ্ঞান, ~~কাল~~ কাল কাল কাল
 যে কাল কাল ~~কাল~~ কাল কাল কাল। ইত্যাদি
 যে কাল কাল। এত কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল —

১৮৬৪ চন জন্ম হয়। এত কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল

১৮৬৪ চন জন্ম হয়। এত কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল

১৮৬৪ চন জন্ম হয়। এত কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল

১৮৬৪ চন জন্ম হয়। এত কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল
 কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল কাল

...সেইদিনা হেনো পূর্ণিমা...লক্ষ্মীপূজা...আঁহতগর্ভিব বালিত...নারব কুন্ধিত...কোনো এক শব্দ
 মূহূর্তত ভূমিষ্ঠ নহে নৌকাস্থ হ'ল...যিজন, সিজন হ'ল অসম আইব লখিমী-সন্তান লক্ষ্মীনাথ
 বেজববুৱা...সেই কোঁচুৱা লক্ষ্মীনাথব পোহব-ছাঁবি নাই...দুকুঁবি ওঠব বছব বয়সত তেৰে' পিছে সেই
 অপূৰ্ব ক্ষণটি সৰ্ববিছে তুলাপাতব বুকুত লেখনী চলাই

A fascimile of the first draft of Lakshmināth Bezbaroā's autobiography, *Mor Jivan-sōvaran*, a rich human document, recalling his birth in a boat on the Brahmaputra on the Lakshmi-pūrṇimā day of 1864

The Royal 'Lion Seal' of the Āhom kings, to whom the Bezbaorās were duly appointed Physicians-in-chief

...বেজবৰুৱা বংশৰ পদ্মফুল ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱা...এশজনৰ ভিতৰত থাকিলেও তেওঁৰ গহীন-গম্ভীৰ প্ৰশান্ত মূৰ্তি আব্দু সভা-শূৰনী বৃপ আপুনি ফুটি ওলাইছিল...বঙহ-পৰিয়ালৰ ভিতৰত ডাঙৰীয়া পিতামহ ভীষ্ম যেন আছিল...সৰ্বকালে পিতামহ আছা বন্ধা কৰিব...

Lakshmināth's father, Dāngariyā Dīnanāth Bezbaroā, with a few members of the family

8
 লক্ষ্মীনাথ বেজবর্দরার পিতৃ সিংহ-পুত্রস ডাঙবীয়া দীননাথ বেজবর্দরা
 প্রজ্ঞাসুন্দরী দেবীর তৈলচিত্রবপবা
 Lakshmināth's father, Dāngariyā Dīnanāth Bezbaroā
 (1813—27 May 1895)

৫
 ... অনন্ত কন্দলি ঘবে যাব জন্ম ঠৈল...
 লক্ষ্মীনাথৰ পবম পুঞ্জনীয়া আই ঠানেশ্বরী দেৱী
 Lakshmināth's mother, Thānēśwarī Devi